

talán K. azt akarná mondani — a mit nem hiszek — hogy: „föltételezett“ nyilatkozatok, akkor is ὁπολαμβάνω pass aoristusának participiumát (ὁποληφθέντων) kellett volna használnia. — 4,30-ban nem τὸ ἐλλείπον, hanem ἡ ἐλλειψις τῶν . . . συγγραμμάτων. A καθήκει εἰς τὴν τοῦ Τιβερίου ἡλικίαν-nal (5,21—22) azt akarja mondani, hogy: Tiberius korába „tartozik“, de akkor ἀνήκει-t kellett volna írni, mert az ὑπεδörperben καθήκω nem használatos (csak a főnévi καθήκων, τό, kötelesség), és az ὄγοörperben való jelentése: elérni valahová, megilletni. — Nem μὴ συνετάττοντο συγγραμματα . . . καὶ μὴ ἐλάμβανον βιβλία stb. (5,25—27), hanem μὴ πως σ. σ. . . καὶ ἐ β. — Nem ἐνδέχθη (6,7), mert ez ige csak ἐνδέχεται alakban használatos (értelme: lehetséges, hihető, pl. ὅσον ἐνδέχεται, a mennyire lehetséges, hihető), hanem ἐδέχθη, ἀπεδέχθη, παρεδέχθη, ἐστοχάσθη, az az: elfogadtatott az a nézet, azt következtették. — A plur. neutr. alany mellett az igei állítmány csak az ὄγοörperben áll egyesben, de az újgörörperben többesben, tehát nem ἃ παραδέχεται (6,13) hanem ἃ παραδέχονται. — Ὁ Ζελλήρος . . . δοξάζει (7,17) az jelenti, hogy: Zeller „dicsóíti, magasztalja,“ mert δοξάζω csak az ὄγοörperben jelenti: vélni, gyanítani, hinn; K. ez utóbbi értelmet akarta kifejezni, de akkor νομίζε-t kellett volna írnia — Τοῦτο ὅμως ἀναγνωσκόμεν (illetéleg ἀναγνωσκῶμεν, ha általában véve helyesen volna e szó itt használva) ὅς ἀποδεδειγμένον-nak (8,20—21) értelme: ezt mindazonáltal olvassuk, mint bebizonyított tényt; pedig K. azt akarja mondani, hogy „elismerjük,“ tehát ἀναγνωρίζωμεν vagy ὁμολογοῦμεν. Ἀναγνωρίζω az ὄγοörperben jelenti azt, hogy: elismerek és ἀναγνωρίζω ὄγοörper értelme: felismerek. — Ἄδυναται τοῦτου τοῦ διαλόγου νὰ κατασταθῇ συγγραφῆς ὁ Πλάτων (8,21) ezt akarja mondani: lehetetlen ezen dialogus szerzőjének Plátót mondani; ámde ἄδυνατὼ jelentése: nem vagyok képes, gyöngyelkedem, tehát képtelenség az ἄδυναται νὰ κατασταθῇ kifejezés is, e h : εἶνε ἄδύνατον vagy δὲν εἶνε δυνατόν νὰ κατασταθῇ. — Végül megjegyzem, hogy érthetetlen a következő constructio: μὴ πως ἐπιτυγχάνει τις ἐν τῷ τῶν πλατωνικῶν συγγραμμάτων συμπλέγματι καὶ τοιοῦτοις διαλόγοις (4,35—36); K. talán azt akarja írni, hogy μὴ πως ἐπιτυγχάνουσι τινες ἐ. τ. τ. π. σ. σ. καὶ τοιοῦτοι διάλογοι.

Pecz Vilmos.

Különfélék.

Történelmi tanulmányút Kolozsvártól — Vajda-Hunyadig.

A kolozsvári egyetemen a magyar történelem (a Hunyadiak kora) hallgatói közül 15-en nov. 2-án tanulmányútra indultak tanáruk *Szédeczky* Lajos vezetése alatt, hogy megtekintsék a Hunyadiak erdélyi emlékeit s az útkjeba eső egyéb tört. nevezetességeket. Nov. 3-án reggel Vajda-Hunyadra érkeztek (Piskire eléjük jöven és hozzájuk csatlakozván *Boga* Károly Hunyadmegye s. tanfelügyelője és *Mailand* Gyula vm. számvevő.)

V.-Hunyadon a kora reggeli idő daczára a város intelligentiája a vasútnál várta a társaságot (név szerint *Danila* György polgármester, *Schalát* József m. kir. bányatanácsos vasgyár-igazgató, *Allender* Henrik m. kir. főmérnök, *Tammenberg* Géza mérnök, *Pietsch* Sándor h.

főszolgabíró, dr. *Szilágyi* János városi orvos). A vasgyár megtekintése után Hunyadi János páratlan műremek lovagvárát nézte meg órák hosszában át a társaság, megállapítván, hogy a restaurált lovagterem felett az emeleti teremben köröskörül a magyar királyok képsorozata volt az a fresco füzér, melyből most már csak egyes elmosódott részletek, s csonka feliratok látszanak; közepén V.-Hunyad várának régi képe, még most is eléggé tisztán kivethető. A restaurálás folytatásánál ez mindenestre figyelembe veendő.

V.-Hunyadról még u. a. nap d. u. *Piskibe* ment vissza a társaság s *Baldzs* Árpád állomásfőnök kalauzolása mellett felment a honvéd-emlékhez, mely az 1849 febr. 9-én vívott győzelmes csatát és Bém apó dicsőségét hirdeti. A granit piramis felirata *kelet felé* ez: „A piski-hídnál 1849-ik évi február 9-én vívott győzelmes csata és ott elhullott dicső honvédeink emlékére a nemzet kegyeletes közadakozásából, a Hunyadmegyei Honvéd Egyesület támogatása mellett emelte Piski-telep lakossága MDCCCLXXX.“ *Az északi oldalon*: „E dombról dönté el Bém apó a csatát azon emlékezetes kijelentése után „Ist die Brücke verloren — ist Siebenbürgen verloren!“ — *Nyugat felé*:

„Vérzettek és elhulltak ők
De győzedelmesen;
Tettök sugára átragyog
Időn s enyészeten —“.

A déli oldalon: cserfakoszorú, bronzból.

A csatátér áttekintése után a lelkes ifjúság a Szózatot és Hymnust élénkelve vált meg a dicső emlékü helytől, hogy folytassa útját Déva felé.

Déván a vasútnál díszes közönség várta a kiránduló társaságot. Ott volt a város polgármestere *Issekutz* Antal, főkapitánya *Géber* Antal, *Kún* Róbert a H. m. Tört. és Rég. Társulat titkára, *Majlánd* Oszkár, *Tóth* Ferencz tanárok stb. — Onnan egyenesen a Hunyadi János építette, most ref. templom megtekintésére indult a társaság, *Réthy* Lajos tanfelügyelő szíves műértő kalauzolása mellett. A kedélyes közcsoportban a város és vidék intelligentiája még nagyobb számmal csatlakozott a társasághoz, köztük: báró *Jósika* Lajos (Branyicskáról), *Téglás* Gábor főrealiskolai igazgató, *Sándor* József közjegyző, *László* Zsigmond, *Imets* Ignác ügyvéd, *Kolumbán* Samu képezdei tanár, *Szentirmay* Alajos mérnök stb. stb.

Másnap nov. 4-én kora reggel a Bethlen Gábor „*magna curiája*“ majd a vár megtekintése s az onnan kínálkozó gyönyörű kilátás élvezése következtetett s a vármegyeháza, a főrealiskola megnézése után sietni kellett a vonathoz, hol a társasághoz, *Imets* Ignác ügyvéd és *Hindy* Árpád a „Kolozsvár“ szerkesztője csatlakozott.

A kenyérmezei csatátér, Báthory és Kinizsi 1479 okt. 13. győzelmes harcának színhelye, s az alkenyéri pályaudvaron a Hunyadme-

gyei Tört. Társulat által emelt emlékoszlop megtekintése volt a legközelebbi programmpont, a mely után a vonatról az *alvinczi kastélyt*, Martinuzzi Fráter György lakóhelyét, a hol 1551-ben meggyilkoltatott, nézte meg a társaság.

Gyulafehérvárt a vasútnál *Imcs* F. Jákó kanonok és történetíró *Roska* Bálint főkapitány, *Cserni* Béla az Alsófehérmegyei Régészeti Múzeum őre, *Kórody* Péter a Társulat titkára, *Zlamál* Agost tanár és *Németh* Gyula káplán fogadták és kalauzolták a társaságot, a mely sietett a várba, Erdély történetének gazdag emlékü Pantheonába fel. Ott a Batthyaneum csillagvizsgáló tornyából *Veszely* Károly szebeni prépost, borbándi plébános mutogatta meg a *szentimrei csatát* és magyarázta a csata lefolyását, a hol Hunyadi János 1442-ben (márcz. 18.) előbb csatát veszített, midőn *Lépes* György püspök is elesett, majd két hét múlva épen húsvét napján (apr. 1.) fényes győzelmet aratott Medzid bég és 80,000 főnyi serege felett, a hol *Kemény* Simon hőiesen feláldozta magát a hazáért. A műremek székesegyház történeti emlékeit és műkincseit az nap gyertyavilág mellett, másnap aztán (a vasárnapi szentmisén és épen szent Imre ünnepén is résztvéve) ragyogó napfény mellett nézte meg nagy érdeklődéssel a lelkes ifjú csapat. A három Hunyadi (a két János és László), Izabella királyné és János Zsigmond sarkophágjai, II. Rákóczy György síremléke, a templom belső és külső építészeti emlékei, az egyházi felszerelések (köztük Báthory András bíbornok fejedelem misemondó ruhái és a gazdag kelyhek) órákig lekötötték az ifjú történészek figyelmét. A püspöki (régén fejedelmi) palota, a fejedelmi kancellária, Báthory Boldizsár és Kovacsóczy Farkas kancellár házai szintén sok tanúlással gazdagították ismereteiket Erdély történetéből, míg a gazdag Alsófehérmegyei Régészeti Múzeum Apulum római történeti emlékeivel gyönyörködtettek *Cserni* Béla múzeumőr tudós magyarázatai mellett.

Itteni tanulmányaik egyik eredménye, hogy megállapították, hogy a Hunyadi László sarkophágján lévő idegen (később belefalazott) czi-mer a Kendy családé s a rajta lévő eddig megfejtetlen *F. G. A. K.* betűk Kendy Ferencz, Gábor és Sándort jelentik, a kiket Báthori Zsigmond 1594-ben megöletett.

Fehérvárról nov. 5-én délben elindulva, útközben, *Veszely* Károly prépost-plébános úr társaságában megtekintettük a *szentimrei* török zsákmányból Hunyadi János által épített *szentimrei, tövisi* templomokat és az *orbói* romjait. Enyeden át, a hol — bár egy küldöttség jött eléjük Fehérvárra, *Horváth* Miklós vm. főszámvevő és *Varró* László dr. — az idő rövidsége mellett ki nem szállhatván, útját folytatta a társaság visszafelé, Enyedtől *Gáspár* János vm. aljegyző kalauzolása és sokoldalú helyismereti magyarázatai mellett.

A program utolsó pontja a *miriszlai csatát* megszemlélése volt, mely hadtörténeti szempontból kiválóan érdekes és tanulságos,

nem kevésbé politikai történeti tekintetben is; ott az 1600 sept. 18. győzelmes csatával törvén meg Erdély fölkelő nemessége Básta segélyével Mihály havaseli vajda egyéves zsarnok uralmát, fényes hadászati művelettel csalván ki erős hadállásából a miriszló-décsei mezőre a vitézségében elbizakodott zsarnokot, a hol aztán tönkretették zsoldoshadait.

A tanúlságos és élvezetes tanulmányút, Kolozvára visszaérvén, negyednap nov. 5-én este végződött be A szemléltető oktatás, hazánk története kegyeletes emlékeinek, régi dicsőségünk színhelyeinek látása bizonyára mély és maradandó nyomokat hagyott a szép és nemes íránt fogékony ifjú szívekben.

ys.

Középköztetés Oláhországban.

Az oláh közoktatásügyi ministerium mult nyár eleén ajdta ki a statisztikai hivatal szerkesztette kimutatásait az elemi és közép oktatás állapotáról az 1889—92 években. Ezekből kivesszük a következő érdekes adatokat:

Oláhországnak van mindössze 35 középiskolája: 10 class. lyceuma; 17 gymnasiuma, 1 real lyceuma. 11 real gymnasiuma, 5 paedagogiuma, 8 orthodox (görög-keleti) papnöveldéje és 1 mohamedan papnöveldéje.

1889—90-ben beiratkozott a nevezett középiskolákba 8870 tanuló; vizsgálatra állott 7852; bizonyítványt kapott 4943.

1890—91-ben beiratkozott 9794; vizsgálatra állott 8502; és bizonyítványt kapott 4975.

1891—92-ben beiratkozott 10317; vizsgálatra állott 6395, bizonyítványt kapott 6394.

Összehasonlítva ez adatokat az utóbbi tizenhat év (1872—1888 adataival), konstatálja a statisztikai hivatal, hogy a növendékek száma 3036-tal (7281-ről 10317-re) növekedett.

Felekezeti tekintetében következőleg oszoltak meg a növendékek: 1889—90-ben az orthodox tanulók száma 6665 (84·5%); a görög nem-egyesülteké 1223 (15·5); az izraelitáké 931 (11·8%); a catholikusoké 175 (2·5%); más felekezetüké 117 (1·5%).

1890—91-ben orthodoxok 7514 (84·5%); görög nem-egyesültek 1285 (14·5%); izraeliták 969 (11%); catholikusok 175 (2·4%); más felekezetük 115 (1·4%).

1891—92-ben: orthodoxok 7898 (84·1%); görög nem-egyesültek 1482 (15·9%); izraeliták 1133 (12·1%); catholikusok 190 (2%); más felekezetük 159 (1·8%).

Kitetszik e számokból, hogy az izraeliták száma 1⁰/₉-al nőtt, holott a más felekezetbeli tanulók száma észrevehetően egy helyt áll. Az is megjegyzendő, hogy e számok csak a lyceumok és gymnasiumok népességre szólnak, és sem a papnöveldék, sem a paedagogiumok tanulóit nem foglalják magukban.

Azt is megtudjuk a jelentés kimutatásaiból, hogy mennyit költ az állam fejenként a növendékekre :

1) A class. lyc.-ban	1889—90-ben	került az államnak egy tanuló	142 frt 20 krba
" " "	1890—91-ben	" " " " " "	146 " 60 "
" " "	1891—92-ben	" " " " " "	146 " 70 "
2) A gymnasiumban	1889—90-ben	. . .	125 frt — krba.
" " "	1890—91-ben	. . .	114 " 60 "
" " "	1891—92-ben	. . .	119 " 70 "
3) A realgymnasiumban	1889—90-ben	. . .	113 " — "
" " "	1890—91-ben	. . .	109 " — "
" " "	1891—92-ben	. . .	110 " — "

Közép számban tehát 1891—92-ben került egy középiskolás növendék az államnak 125 frt 50 krba. (Franciaországban átlag 110 frba azaz 55 frtba kerül az államnak egy középiskolai tanuló.

A középiskolai tanártestület 802 tagból állott; t. i.:

A lyceumokban	volt	191	rendes tanár	és	76	helyettes; összesen	267.
A gymnasiumokban	"	117	"	"	73	"	190.
A real-lyceumokban	"	10	"	"	7	"	17.
A real-gymnasiumokban	"	36	"	"	66	"	102.
∇ paedagogiumokban	"	69	"	"	69	"	138.
Az orth. papnöveldékben	"	59	"	"	27	"	86.
A muzulman papnöveldében	"	—	"	"	2	"	2.
Összesen . .		482	"	"	320	"	802.

F. L.

Positivismus és socialismus.

A positivismus voltaképpen bölcséleti irány volna; de követői lassanként valóságos vallásfelekezetté alakították át. A positivisták is megülik minden évben (szept. 6-án) alapítójuk (Comte Ágost) halála évfordulóját, s a szertartásos ünnep végén lakomát rendeznek, és lelkesítő beszédek tartanak. Párisban, mint a felekezet székhelyén, a Comte házában szokták megtartani az ünnepélyeket. Az idén e hóban megtartott gyűlés alkalmával Laffitte Péter elnökölt, a Collège de Franceban a történelem tanára, s egyszersmind a *Rèvue occidentale* szerkesztője.

Laffitte szerint a positivismus bölcséleti rendszer, de egyszersmind vallás, politika és moral. Mint vallásnak megvan a cultusa, és megvannak a sacramentumai. Cultusa abban áll, hogy a társas élet különböző arculatát megszabott szertartásokkal eszményítik. Vannak dogmatikus ünnepeik, mint pl. a Haza ünnepe; történelmi ünnepeik, minők Archimedes, Julius Caesar, Szent Pál, Shakespeare stb. ünnepe. I. Napoleont megvetik a positivisták.

Sacramentumaik száma kilencz: a praesentatio, initiatio, admissio, destinatio, a házasság, az érettség, a nyugalomba menés, és a bekebelezés (incorporatio). Ezeknek a leírása hosszú és bonyolult dolog lenne.

Legyen elég megemlíteni, hogy a positivismus ellensége a házassági elválásnak, s hogy pl. a *destinatio* sacramentumának ezélja felmutatn jellemét az összes társas, működéseknek, még a magánosokénak is.

Abban a beszédben melyet a közelebről lefolyt ünnepélyen Lafitte tartott, szónok különösen méltatta a socialismust; kimutatta, hogy a socialismusnak megvolt átmenetileg a haszna; de jövőben veszedelmes, mert nem állítja fel a socialis problémát sem a maga bonyolultságában, sem realitásában. Különben is úgy látja, hogy a socialismus minden látszat ellenére is, legalább Franciaországban, hanyatlóban van. S látszólagos hatalmát főként ellenőrzői gyöngeségének köszönheti. Szónok úgy gondolja, hogy a proletariatusban lassanként egy hatalmas conservatív párt kezd alakulni, mely a vagyon és a munka problémáját nem választja el a szellemi és erkölcsi megújhdás problémától, mert nélkülök minden megoldás lehetetlen. Ritkán is fordult elő a történelemben oly aránytalanság, a problema nagysága és a megoldások elégtelensége, mondhatni gyermekes volta között.

A positivisták száma körülbelöl öt-hatszázra megy; kiknek mintegy fele francia. A felekezet többi hívei elszórtan élnek, Belgiumban, Angolországban, Svédországban és másutt. Az idei gyűlés alkalmával sok üdvözlő táviratot küldtek a hívek.

F. L.

— **A Magyar Könyv-Szemle** új folyamát indítja meg a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtára. A folyóirat 1876-ban, *Fraknoi* Vilmos könyvtárnoksága alatt keletkezve, 18 éven keresztül 16 terjedelmes kötetben szolgálta a hazai tudományosságot. Közleményei a bibliografiai és könyvtartan általános kérdésein kívül egyaránt felölelték a régibb magyarországi bibliografia körét és a modern könyvészet nevezetesebb vívmányait. A folyóirat új folyama szerkesztését a vallás- és közoktatásügyi miniszterium megbízásából ideiglenesen Schönherr Gyula dr. múzeumi assistens vette át. Első sorban a múzeumi könyvtár érdekeinek szolgálatára levén hivatva, ismertetni fogja a könyvtár, a kézirat- és levéltárnak állagát; folytatni fogja a hazai és külföldi könyv- és levéltárak ismertetését, kiváló figyelmet fordítva ezek magyar vonatkozású anyagának felkutatására és közzétételére; ismerteti a hazai és külföldi bibliografiai irodalom termékeit s figyelemmel kíséri a külföldi irodalom hazánkra vonatkozó kiadványait. Az új folyam első kötete 24 ívnyi terjedelemben, több műmelléklettel, egy darabban fog még ez év lefolyása előtt megjelenni. A következő évfolyamok évnegyedes füzetekben, évenként márczius, június, szeptember és deczember hónapokban kerülnek ki a sajtó alól. Előfizetési ára évenként 3 frt. A megrendeléseket és az előfizetési pénzeket a Magyar Nemzeti Múzeum pénztári hivatala fogadja el; a folyóirat szellemi részét érdeklő közlemények a szerkesztő címére, a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárába küldendők.